

CONN IGGULDEN

SUOJELIJA

Suomentanut Ilkka Rekiaro

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Englanninkielinen alkuteos

The Protecor

Copyright © Conn Iggulden, 2021

Published by agreement with A.M. Heath & Co, London
and Licht & Burr Literary Agency, Copenhagen

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

Sitaatit Homeroksen *Iliaasta* suomentanut Otto Manninen.

Sitaatin Aiskhyloksen *Kahlehditusta Prometheuksesta*
suomentanut Maarit Kaimio (Teoksessa Neljä tragediaa).

Sitaatin Aiskhyloksen *Agamemnonista*
suomentanut Kirsti Simonsuuri.

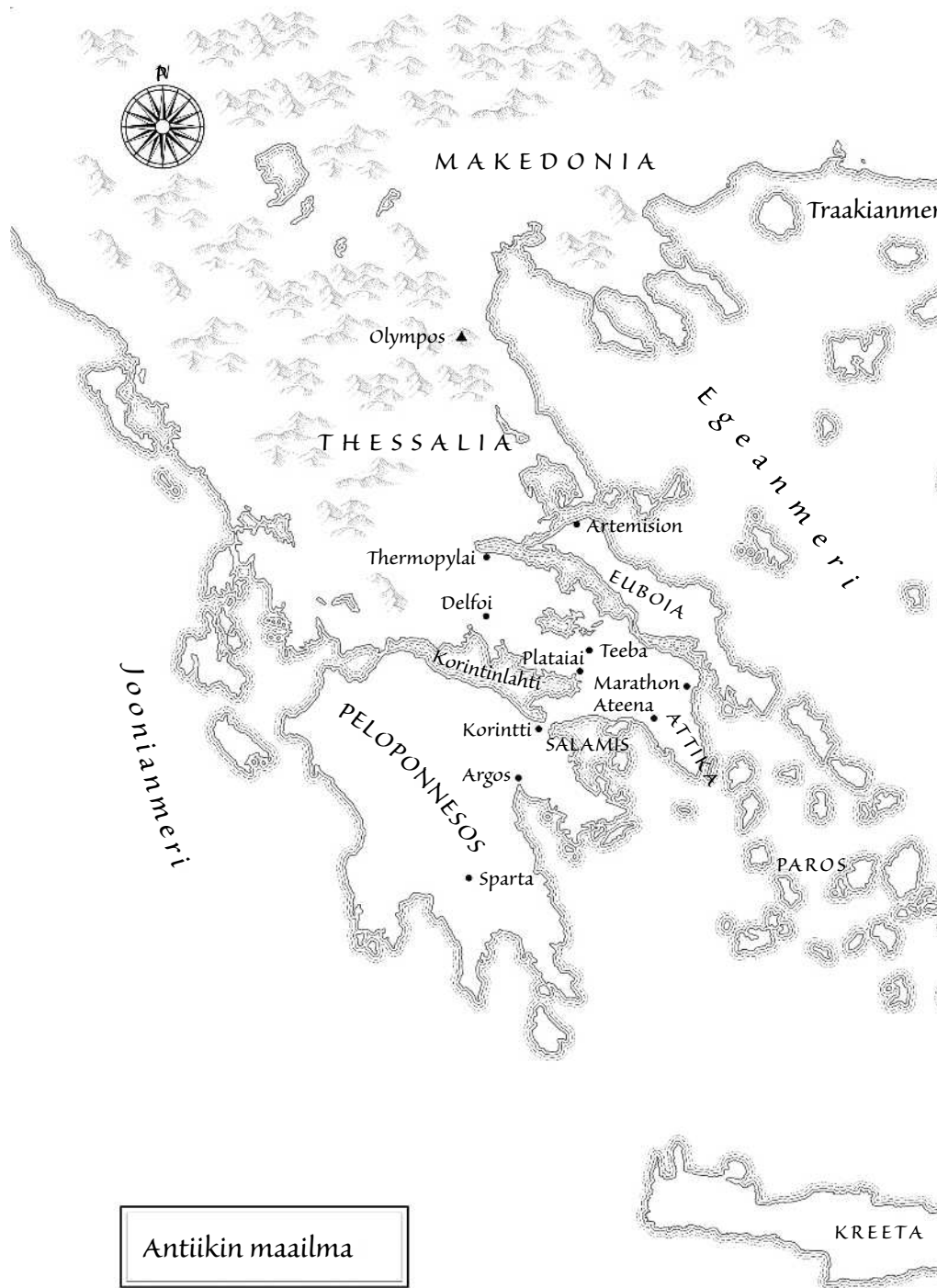
ISBN 978-951-1-40314-2

OTAVA
KIRJAPAINO

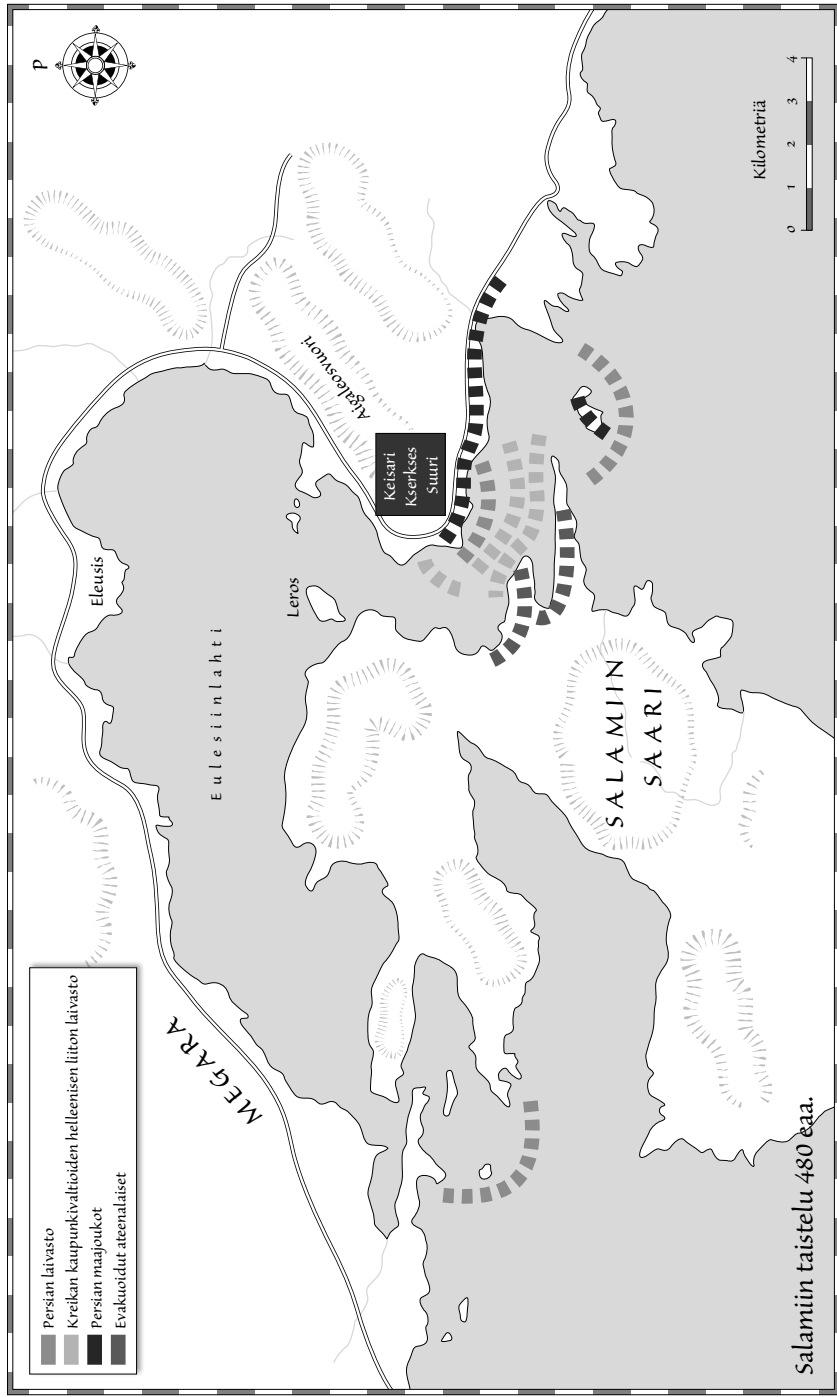
Keuruu 2022

Omistettu erämaaoppaille
sisar Andrea MacEachenille
ja sisar Maurain Moranille

ENSIMMÄINEN OSA

Kuin kera ihmisien ei liittoon leijonat yhdy,
kesken lampahien sekä sutten ei sopu synny.

Homeros, *Ilias*

Persian kuningas katseli Ateenan sydäntä.

Aurinko kuumoitti hänen niskaansa, mutta kävi lämmin, hellä tuulenvire, joka toi mukanaan makeaa tuoksua – mädän ja meren hajua. Kserkses sulki silmänsä ja henkäisi nauttien rauhasta. Päätori, temppelit, kadut, asuintalot, verstaat ja kapakat – kaikki olivat autioituneet. Ilmapiiri oli jotenkin intiimi. Hänestä tuntui siltä kuin hän olisi istunut naisen kampauspöydän ääressä, availlut vuoron perään jokaisen pienen laatikon ja saanut selville hänen salaisuuksiaan.

Paikalla olevat sotilaat olivat hänen omiaan. He olivat kolonneet Ateenan päästä päähän, käyneet läpi kaikki varastot, kaupat ja tyhjät kodit. Ainoat muurin sisäpuolelta löytyneet ateenalaiset olivat perheidensä hylkäämät kymmenkunta vähämielistä ikäloppua. He olivat sokeita ja hampaattomia ja olivat kihertäneet ällistynyttä, hermostunutta naurua kuullessaan persialaisten sotilaiden vierasta puhetta. Kserkseellä ei ollut heille käyttöä, niinpä heidät oli tapettu nopeasti kuin kulkukoirat. Se kävi melkein armosta.

Kenraali Mardonios käveli kolme askelta suurkuninkaan takana syvällä omissa ajatuksissaan. Hän ja Kserkses kumma kyllä tunnistivat paikkoja astuttuaan Ateenaan. Rakennuksia ja pinnanmuotoja palasi mieleen sadasta kauan sitten saadusta

selonteosta, kun ne yhtäkkiä muuttuivat todellisiksi. Yksi sellainen oli Akropolis, kalkkikivikallio, joka kohosi heistä vasemmalla valvoen korkeuksistaan koko kaupunkia. Toinen oli Areiopagin vaalea kallio, jolla Ateenan aatelismiehet olivat satojen vuosien ajan kokoontuneet neuvonpitoon.

Kserkses näki myös Pnyksin kukkulan, jolla kasvoi puita kuin veitsenterriä. Kukkulan rinteillä oli valkoisia portaita. Normaaliiin aikaan siellä pidettiin kuuluisa kansankokous, ekklesia; ateenalaiset eivät kelpuuttaneet hallitsijakseen kuningasta eivätkä tyrannia. Kserkses olisi halunnut nähdä sellaisen kokouksen, miehet väittelemässä pikku laeistaan. Mutta sinä päivänä kukkulalla puhalsi vain tuuli. Ateenalaiset olivat livistäneet alas satamaan ja sieltä laivoilla syvän veden yli. He eivät halunneet joutua Kserkseen sotajoukon hampaisiin, maksamaan ylimielisyytensä seurauksista, joten he olivat *paenneet* häntä.

Kserkses kierteli kaduilla, joiden varsilla ovet olivat auki ja äänet kaikuivat. Muutaman katolla auringossa lämmittelevän kissan lisäksi hänen Kuolemattomansa olivat ainoat hänen silmiinsä osuvat elävät olennot. He seisovat pitkissä levytakeissa, kähärät parrat kiiltäviksi öljyttyinä, kuin patsaat. Suurkuningas rakasti heitä kuten isänsä oli heitä rakastanut, kuin lempilapsia tai parhaita metsästyskoiria; he olivat hänen valtansa kilpi ja koriste. Thermopylain punaviittaiset teurastajat olivat kaataneet puolet hänen sotajoukostaan. Hänen Kuolemattomansa eivät olleet vielä toipuneet iskusta, vaikka olivatkin lopulta onnistuneet avaamaan Thermopylain solan. Kserkses oli päättänyt muistaa vain tuon vihdoinkin koittaneen voiton: pitää solassa olleet miehet henkikaartinaan ja kunnioittaa heitä siunauksellaan. Viisittu hatta selvinnyttä olivat ruhjeilla ja verissä, mutta olivat vahvistuneet nähtyään viimeisenkin spartalaisen kaatuvaan. Kuolematomat eivät olleet murtuneet siinä solassa. He olivat kuitenkin sinne mennessään pitäneet itseään voittamattomina, joille ei löytynyt vertaista koko maailmassa. Kserkses oli nähnyt heidän jär-

kytyksensä, heidän ällistyksensä. Spartalaiset olivat saaneet heidät tuntemaan itsensä avuttomiksi.

Kserkses oli jopa harkinnut, irrottaisiko rykmentin etujoukoista antaakseen miesten levätä. Heidän komentajansa Hydarnes oli oikea sonni mieheksi. Tämä oli silloin painanut naamansa maahan ja vedonnut Kuolemattomien puolesta perustellen heidän tarvitsevan tekemistä, sanonut heidän alkavan märkiä kuin ajettuva haava, jos heille annettaisiin liikaa aikaa miettiä asioita. Kserkses oli ollut samaa mieltä. Kunniata ei voinut antaa. Se piti ansaita uhrauksilla ja uutterasti palvelemalla.

Erään kadun päässä, missä näkyi hylättyjä savenvalajien dreijoja, valo muuttui. Sitä oli enemmän ja se oli kuulaampaa kuin lähikaduilla. Kserkses astui kuuluisalle torille, Agoralle. Siellä olivat Ateenan kymmenen heimon patsaat ja kivitaulut kaikkien luettavana. Hän ei lähestynyt patsaita, mutta kuvitteli, että ainakin muutamaa heimoa oli varoitettu hänen tulostaan. Hän röyhisti rintaansa ajatuksesta.

Kserkses katsoi taivaalle, kun kuuli haukan kiljahtavan; ääni kantoi kevyessä tuulessa selkeästi. Lintu kiersi laajaa kehää kau-pungin yllä. Kserkses näki sen kääntävän päätään, etsivän saalista. Arkisena päivänä sellaista kiljahdusta ei olisi huomattu, se olisi hukkunut hälinään, mutta nyt oli kuin hän olisi istunut vuorenhuipulla ja kaikki hyörinä olisi lakannut. Hän oivalsi, että tämä oli yksi sodan aiheuttamista ihmeistä, jotain mitä tavalliset miehet ja naiset eivät milloinkaan kokisi.

”Minä vannoin, että seisaisin vielä täällä”, Kserkses sanoi hiljaa Mardoniokselle. Kenraali tyytyi nyökkäämään, koska vaistosi, ettei kuningas tarvinnut muuta. ”Lupasin isälleni viedä hänen työnsä päätökseen, johdattaa armeijan tähän nimenomaiseen paikkaan. Vannoin, että rankaisisin kreikkalaisia siitä, että he halveksuivat lähettiläitämme ja kieltäytyivät tarjoamasta maata ja vettä. Isäni antoi heille hyvinkin kymmenen tilaisuutta polvistua, mutta he kieltäytyivät joka ainoasta. He valitsivat tämän,

eivät meitä. Silti... olla tässä paikassa...” Kserkses pudisti päätään pelkästä mielihyvästä. Mardonios hymyili seuratessaan kunin-gasta. Tällaisena päivänä kaikki totisesti tuntui mahdolliselta.

Korkealla noiden katujen yläpuolella kohosi Akropolis: se näkyi, käänsi katsoja silmänsä mihin päin tahansa. Kserkses näki kukkulalla temppeleitä. Joidenkin seinillä ja keskeneräisten pyl-väiden ympärillä oli rakennustelineitä. Kaikki temppelit oli pys-tytetty kreikkalaisten jumalien kunniaksi. Hänen vakoojansa oli-vat kuvailleet Akropolista. Siellä oli muistomerkki jopa kymme-nen vuotta aiemmin käydylle Marathonin taistelulle. Kreikkalai-set olivat voittaneet persialaiset, mikä oli raastanut hänen isäänsä, Kserkses tiesi sen. Tappio oli haavoittanut isän sielua, kukaties jopa johtanut siihen sairauteen, joka oli temmannut hänet maailmasta, kun hän oli laihtunut puoleen entisestä painostaan ja menettänyt voimansa. Sitä ajatellessaan Kserkses tuns i vihan sykkivän suonis-saan. Hän ei jättäisi täällä kiveä kiven päälle!

Hän pysähtyi nähdessään liikettä kukkulan rinteessä.

”Kenraali... onko tuolla vielä ihmisiä?”

Mardonios varjosti silmiään ja katsoi ylös.

”Muutama kymmenen, teidän majesteettinne. Pelkkiä pap-peja sikäli kuin oikein näen. Me kitkemme heidät sieltä.” Hän ei kertonut kuninkaalle, että Akropoliin luunlaihat miehet olivat sulkeneet ylös johtavan pääreit in. He olivat myös varustautuneet vanhoilla aseilla ja suojuksilla, joita olivat kai riisuneet temppe-lien seiniltä. Miehet olivat pelkkiä purevia kärpäsiä, mutta heitä ei ollut saatu talttumaan siihen mennessä, kun nuori kuningas oli saapunut kaupunkiin. Mardonios halusi kiireesti ohjata otsaa rypistävän Kserkseen huomion muualle.

Hetken mieli johteesta kuningas vilkaisi Areiopagin kalliota, joka ei ollut sadankaan askeleen päässä. Sanaakaan sanomatta Kserkses hölkkäsi paikalle, jossa kallio kohtasi alempana sijait-sevan kadun, ja lähti nousemaan portaita nuorukaisen tarmolla. Hän ei edes huohottanut päästyään ison kallion laakealle laelle.

Täällä oli satojen vuosien ajan seissyt ateenalaisia aatelismiehiä. Kuningas laski toisen jalkansa korkeimmalle kohdalle ja katsoi edessään kohoavalle Akropoliille. Sen rinnalla jopa Areiopagi vaikutti matalalta.

Mardonios oli hyvässä kunnossa, karaistunut kuukausien pituisilla marsseilla. Hänkään ei huohottanut päästyään kuninkaan vierelle. Kserkses nyökkäsi hänelle. Kuningas oli hyvällä tuulella: hän saattoi kulkea vapaasti vihollistensa pyhillä paikoilla.

Mardonios siristi silmiään havaitessaan Akropoliilla liikettä. Siellä ei näkynyt kummoista huolenaihetta.

”Teidän majesteettinne, komensin kokonaisen hazarabamin kiipeämään kalliolle takakautta. Siellä on portaiden juurella miehiä vetämässä nuolilla kreikkalaisten huomion puoleensa. Näetkös heidät? Muut nujertavat puolustajat päästyään huipulle.”

”Ja tekevät heistä varoittavan esimerkin”, Kserkses sanoi. ”Se olisi minulle mieleen, kenraali. Tehkääpä niin. Laittakaa ruumiit esille heidän jumaltensa nähtäväksi.”

”Kuten tahdotte, teidän majesteettinne.”

Mardonios näki nuoren kuninkaan kääntyvän hitaasti ja nauttivan korkeasta paikasta. Meri oli lounaassa tumma, ja Kserkses tähysti sinne silmiä siristäen Akropolis selkensä takana.

”Mardonios, minä en jää odottamaan”, hän sanoi. ”Haluan mennä alas merelle katsomaan, kun laivastoni murskaa kreikkalaisten toivon viimeisetkin rippeet. Käskekää polttaa tämä kaupunki. Se vaikuttaa kuivalta. Liekkien luulisi leviävän helposti.”

Kserkses katsoi parin kadun päähän torille, missä kangas oli pingotettu puukehikon varaan markiisiksi. Tori oli paljon pienempi kuin hän oli odottanut. Asukkaiden rikokset olivat paisuttaneet sen mittoja hänen mielikuvituksessaan.

Tori taatusti palaisi, samoin rapatut, laattakattoiset tiilitalot, joiden puu oli vanhaa. Kserkses hymyili ajatellessaan korkealle leijuvia ja kauas leviäviä kipinöitä. Hän halusi kunnon roihun, halusi nähdä kaupungin tulella takanaan. Hän halusi kreikka-

laistenkin näkevän savupatsaan, tietävän ettei heidän rakasta Ateenaansa pystytty puolustamaan, että se oli ryöstetty, kaadettu ja raiskattu. Se oli hyvä ajatus.

”Mardonios, hakekaa minulle soihtu”, Kserkses sanoi.

Hänen silmänsä olivat kirkkaat, kun kenraali vihelsi palvelijoille, jotka eivät koskaan olleet kaukana vaan odottivat valmiina toteuttaakseen isäntänsä tahdon. Kun he ymmärsivät, yksi heistä kiipesi kalliolle ja alkoi hermostunein sormin iskeä kipinää karkulla ja piikivellä. Mies oli taitava. Hän raapi kipinöitä kourassa pitämänsä taulaan ja laski sitten pienen liekin nuijan päähän, johon oli kierretty paksusti tervattua öljykangasta. Terva rätisi ja pokahteli syttyessään. Palvelija kävi kalliolle rähmälleen niin että tomu tarttui hänen ihoonsa.

Mardonios seurasi kuningasta alas, kuin Kserkses olisi johtanut kulkuetta. Kuninkaan kantaman soihdun liekki kasvoi nokea tupruttavaksi nauhaksi, joka piirsi jälkeä ilmaan, kun nuori mies hyppi askelmalta toiselle. Sitten hän pysähtyi alas kadulle.

Kesä oli ollut pitkä ja kaupunki oli kuiva. Kserkses kohotti soihdun kärjen räystäääseen, ja liekki alkoi purra laattojen alta pilkottavia riukuja. Tuli levisi jokaisesta soihdun koskettamasta kohdasta ja vahvistuessaan nosti ilmaan ohuita, vaaleita savurihmoja. Jotkin laatat lohkeilivat kuumuudessa pitäen lähes musiikin kaltaista ääntä. Silloin Kserkses nauroi ja astui pidemmälle talojen välissä koskettaen liekillä kaikkien räystästä. Kadun päässä hän kääntyi ja seisoi keskellä katua, kun savuvanat yhtyivät kohotessaan ja tuli hengitti, oli jo mahdoton kenenkään sitä pysäyttää tai hallita.

Mardonios oli kävellyt kuninkaan perässä. Nuoren miehen hymy oli vaikea vastustaa; hän oli niin tyytyväinen saavutukseensa. Kun Kserkses heitti soihdun Mardoniokselle, tämä nappasi sen ilmasta.

”Viekää loppuun se minkä aloitin”, Kserkses sanoi. ”Olen käsenyt hävittää tämän kaupungin. Se on asukkaiden palkka

siitä, että uhmasivat isäni tahtoa. Polttakaa se kokonaan! Minä lähden laivoille. Haluan nähdä Ateenan laivaston murskattuna. Kiittäkää! Olen jakanut tämän päivän kanssanne. Tätä päivää ette unohda koskaan.”

Mardonios katsoi pää kumarassa, kun kuningas lähti astelemaan merelle päin. Kenraalin tajuttua, ettei Kserkses pysähtyisi, hänen suunsa kiristyi viivaksi. Silloin hän viittoi nopeasti ja komensi kaksitoista kuninkaankaartin miestä ja kuusikymmentä jousimiestä juoksujalkaa kuninkaan perään. Mardonios vihelsi paikalle lisää miehiä ja kuuli vihellystä välitettävän taakse pääjoukolle asti. Hänen miehensä olivat vakuuttaneet, ettei kaupungissa ollut enää vihollisia, mutta entä muurien ulkopuolella? Rantaan johtava tie ei välttämättä olisi turvallinen. Mistä sen tiesi, vaikka sen varrelle olisi jäänyt kiivailijoita väijymään yllättääkseen ja tappaakseen persialaisia? Ei kävisi laatuun, että joku vanhus puukottaisi Kserkseen hengiltä tällä voitonriemun hetkellä.

Mardonios siirsi otettaan soihdusta, kun tuuli käänsi liekit häneen päin. Tänä päivänä jos koska ei ollut aihetta epäillä jumalten jumalan Ahura Mazdan suojelusta. Hän ja Kserkses olivat marssineet ja purjehtineet kuukausia päästäkseen tänne ja tuoneet mukanaan niin ison sotajoukon ja laivaston, ettei ollut mitään, mihin ne eivät pystyisi.

Hänen ilmeensä happani hänen muistellessaan työlästä ylitystä laivasiltaa pitkin ja marssia kreikkalaisten meren ympäri. Hän ja hänen miehensä olivat joutuneet kestäämään paljon saadakseen tänään seisoa Ateenassa. Moni ei palaisi kotiin. Mardonios oli nähnyt vihollisjoukon osoittaneen Thermopylaissa poikkeuksellista urheutta ja taistelutaitoa. Hän myönsi sen syvällä sisimmässään. Mutta jopa spartalaiset olivat lopulta kaatuneet. Kserkses oli käskenyt katkaista heidän kuninkaaltaan kaulan, silpoa ruumiin ja heittää palat mereen, melkein kuin olisi pelännyt suuren soturin heräävän henkiin. Mardoniosta puistatti hänen

muistellessaan sitä. He eivät olleet voittaneet spartalaisia miekalla ja kilvellä. He eivät olleet pystyneet. Kserkses oli lopulta käskennyt miestensä perääntyä ja heittää keihäitä niin kauan, kunnes viimeinenkin vihollinen kaatui.

Merellä Ateenan laivasto oli pakotettu perääntymään, Mardonios muistutti itseään tukahduttaakseen taikauskoisen pelon kuiskaukset. Niin taitavia ja rohkeita kuin kreikkalaiset olivatkin, he eivät olleet kyenneet pelastamaan Ateenaa, valtansa sydäntä ja lähdettä. Jumala oli selvästikin Persian puolella, ja ajatus sai Mardonioksen painamaan päänsä nöyrästi kumaraan. Kerraali lausui mielessään rukouksen kuningas Dareiokselle, kansakuntien isälle ja hänen nuoruusvuosiensa toverille ajalta, jolloin maailma oli ollut makea ja mehukas kuin vastapoisimittu persikka. Vanhus tietenkin katseli heitä paraikaa myhäillen.

Suuntaansa vaihteleva tuuli toi mukanaan taas kuuman leimahduksen, kun liekki hulmahti hänen käsivarttaan vasten. Mardonios jätti mietteensä ja keskittyi edessä olevaan urakkaan. Hän oli väsynyt ja pitkän levon tarpeessa. Hän ei ollut enää nuori. Hän huokaisi. Kuningas omisti hänen henkensä ja hänen kipeät polvensa. Kserkses ei suvainnut heikkoutta eikä halunnut nähdä sitä. Mardonios jatkaisi.

Muutamat kissat katselivat yhä ovensuista, kiemurtelivat hänen sotilaidensa jaloissa ja naukuivat. Nekin palaisivat. Miehet voisivat vaikka sitoa soihdun niiden häntään ja hätistää ne sähisemään ja levittämään tulta. Sellaista oli tehty joissakin kaupungeissa, tosin Mardonios piti sitä liioitteluna. Yksinkertainen vaihtoehto oli aina parempi kuin monimutkainen, sanoi hänen kokemuksensa.

Hän mietti Ateenaa ympäröivää muuria. Isot portit ja tornit olivat sekä symboli että suoja. Mutta mitä ne olivatkin, ne voisi rikkoa moukareilla ja koukkupäisillä seipäillä. Hänellä oli yli neljännesmiljoonan miehen armeija, ja kunnoltaan ne miehet vetivät vertoja hevoselle ja koiralaumalle. He kaataisivat muurit.

Mardonios kuuli korkealta Akropoliilta huutoja ja aseiden kalahduksia, vaikka nouseva savu peitti kukkulan näkyvistä. Hän puraisi huultaan. Omat miehet eivät saisi jäädä liekehtiville kaduille saarroksiin. Hänen oli ajateltava kuin insinööri ja mietittävä tehtävää tyynen asiallisesti. Nauttikoon kuningas voitostaan. Kserkses oli sen ansainnut.

Seuraava tuhannen miehen hazarabam lähestyi rivakkaa vauhtia katua pitkin ja tuli sakenevasta ja leviävästä savusta esiin. Mardonios komensi kaksi sotilasarvoltaan alinta miestä takaisin välittämään hänen käskynsä ja määräsi loput menemään Kserkseen suojaksi. Kuningas ei piitannut omasta turvallisuudestaan. Hän luotti siihen, että hänen sotapäällikkönsä takasi sen.

Mardonios tiesi palvelleensa kuningasta hyvin. Ajatus poltti hänen sydäntään yhtä kuumasti kuin liekit polttivat kattoja hänen ympärillään.

Roiske vihmoi Themistoklesta kaleerin kiihdyttäessä. Meren olisi pitänyt olla rauhallinen Salamiin saaren ja Ateenan suuren sataman Pireuksen välissä, mutta heidän keulapuskurinsa mäiski aaltoja, joita sadat laivat ja tuhannet aivot katkoivat ja kauhoivat.

Themistokles oli hetken sekaisin, mikä johtui lyijynras-
kaasta väsymyksestä. Hän varjosti silmiään vapaalla kädellä ja luotti siihen, että hyvä tasapaino ja vahvat jalat pitäisivät hänet pystyssä kannella. Hän oli tuon hetken ajaksi menettänyt käsi-
tyksen kokonaisuudesta – yhtäkkiä laivat olivat hänen ympäril-
lään täydellisessä sekasorrossa. Mutta niiden keskinäinen sijainti
oli säännönmukainen, jos hän vain pystyisi näkemään sen. Hän
pyyhkäisi merivettä silmistään ja tunsu suolan kovettuneen ihol-
leen. Hänellä ei ollut suojuksia. Vain hopliitit ja perämiehet piti-
vät niitä, ne miehet joihin kaikki vihollisen nuolet tähdättiin.

Themistokles kiristi otettaan vasemman käsivarren puukil-
vestä, hoplonista, ja katsoi vihollislaivoja. Hänen jalkojensa alla
kolme kolmenkymmenen soutajan riviä aluksen kummallakin
laidalla piteli airoja kaksin käsin, satakahdeksankymmentä atee-
nalaista miestä. He olivat *kaikki* vapaita. Hän oli kuullut, että
jopa kotiorjille oli luvattu vapaus, jos he suostuisivat soutamaan.
Hän pudisti päätään. Se taatusti kostautuisi, jos he selviäisivät
sodasta hengissä.

Nuo kannen alla istuvat miehet soutivat silmät kiinni puristettuina ja heidän jokainen hengenvetonsa oli kuin joisi sulaa rautaa – mutta he kestivät. He näkivät muita aluksia varsin hyvin kaleerin molemmin puolin airoaukoista ja nahan raoista. Sen sijaan keulapuskuri ja koko keula olivat piilossa, joten soutajat tarvitsivat upseereilta ja perämiehiltä ohjeita pystyäkseen suunntaamaan suoraan kohteeseen päin. Heidän lihas- ja tahdonvoimansa oli oma resurssinsa, jota oli käytettävä viisaasti eikä haaskaten. Sanomattakin oli selvää, että he olivat jo uuvuksissa.

Edellisen tunnin aikana Themistokles oli joutunut komentamaan kaksi hopliittia tuhdolle kuolleiden miesten tilalle; sotajien sydän oli pettänyt. Ruumiit oli heitetty yli laidan. Elossa olevia oli kuvottanut, kun he olivat katshtaneet järkyttyneinä niihin päin. Mutta he olivat kaikki nuoria. Kukaan ei ajatellut joutuvansa seuraavana kalanruoaksi. Eivät toki he.

Themistokleella oli kannella jäljellä enää vain kaksitoista hopliittia valmiina loikkaamaan toisen aluksen kannelle, jos entrauskäsky kuuluisi. Nuo miehet kullansävyisissä pronssisuojuksissaan kärkkyivät häneltä käskyjä kuten konsanaan hänen nuoruudessaan. Heidän katseensa huomattessaan hän nosti leukaansa ja yritti näyttää niin itsevarmalta kuin pystyi. Pari miestä virnisti ennen kuin käänsi katseensa takaisin merelle. Themistokles Voittamaton, Themistokles Ylimielinen, joka ei tiennyt mitä pelko on. Themistokles Onnekas.

Hänelle oli sama, millä nimellä he häntä kutsuivat. Ja ihan sama oli sekin, kuinka jumalten siunaamaksi he häntä luulivat. Hän ei ollut koskaan saanut mitään kohtalon tai hyvän onnen ansiosta. Themistokles nyrpisti nenäänsä niin tyhmälle ajatukselle ja kosketti poskessaan pitämäänsä medaljonkia kielenkärjellä. Hän oli saanut sen äidiltään. Se esitti Ateenan pöllöä. Ketju oli katkenut, joten hän piti medaljonkia suussaan. Hän ei halunnut hännätä jumalia rankaisemaan häntä ylpistelystä, varsinkaan kun seiso hauraan kaleerin kannella vihollislaivaston keskellä.

Kuin vastauksena hänen ajatuksiinsa kaksitoista kaleeria alkoi kaartaa hänen reitilleen. Niissä oli Ksanthippoksen valitsemat liput. Nyt Themistokles jälleen hahmotti alusten keskinäisen sijainnin ja oli siitä kiitollinen Ksanthippokselle. Hän käski soutajansa pudottamaan vauhdin puoleen, jottei vaarantaisi edessä olevan jahdin onnistumista, vaikka hän olisi halunnut päästä kiireesti muiden mukaan. Kuka oli kutsunut Ksanthippoksen takaisin maanpaosta, kun Ateena häntä tarvitsi? Hän, jalo Themistokles. Hän oli omista tavoitteistaan ja henkilökohtaisista erimielisyyksistä huolimatta kutsunut takaisin kyyvykkäät miehet, joita Ateena nyt tarvitsi. Oli totta, että Ksanthippos osasi olla sydämetön huoranpenikka, mies, jolla oli tapana katsoa muita nenänvartta pitkin ja käyttäytyä ankarasti kuin paraskin spartalainen. Mutta Ksanthippos oli hionut laivaston teräväksi kuin hiomakivi miekan. Kolmesataa laivaa hyväkuntoisine miehistöineen teki yhteistyötä isoin panoksin. Themistokleen ei ollut vaikea myöntää, että Ksanthippos oli pystyvä. Juuri sen vuoksi hän oli tämän alun perin kaupungista karkottanut. Mutta sota-aikaan Ksanthippoksen kaltainen strategi oli korvaamattoman arvokas.

Themistokles kiristi otettaan kilven sisäpuolen nahkakahvasta; se oli villi kouristus, kuin hän olisi hurrannut saatuaan nyrkkeilyottelussa vastustajan veren vuotamaan. Ksanthippos ja hänen laivueensa kävi jo vihollisalusten kimppuun. Yksikään persialainen kapteeni ei voisi kääntyä kohtaamaan kahta tai kolmea kaleeria, jotka tulivat kovaa vauhtia eri suunnista. Katsellessaan Themistokles näki yhden vihollisaluksen lähestyvän täyttä vauhtia aivot vettä roiskien. Kolme Ksanthippoksen ympärillä olevan laivueen alusta kääntyi yhtä aikaa kuin laumasta irtautuvat sudet.

Persialainen tajusi virheensä ja käänsi äkkiä peräsintä, mutta käännös oli hidas, koska hänen toisen laitansa soutajat eivät alkaneet huovata. Hän tuli ainoastaan kääntäneeksi laitansa viholliselle – saalistajasta oli tullut saalis. Sitten kaksi kreikkalaista sotalaivaa rysähti persialaiseen ja hirret rytisivät kasaan.

Themistokleen kulkiessa ohi kaikki kolme kreikkalaista

kaleeria peruuttivat jo persialaisen luota lähteäkseen etsimään uusia kohteita. Keulapuskurit olivat osuneet persialaisen sydämeen, kylmä vesi virtasi sisään ja alus alkoi kallistua. Themistokles oli niin lähellä, että kuuli soutajien pelonhuudot. Toisin kuin kreikkalaiset, osa noista piruparoista oli kahlehdittu tuhoille. Alus veisi upotessaan heidät mukanaan. Ajatus puistatti Themistoklestä, mutta hän uskotteli itselleen, että pärske häntä vilutti, ja hän virnisti hampaat hurjassa irvessä.

”Entrataanko, kurios?” hänen kapteeninsa kysyi tullessaan keulaan katsomaan.

Themistokles pudisti päätään ja puhui sitten nähdessään kauhistuneen kapteenin kaiken huomion kohdistuneen viholliseen. Uppoava kaleeri muljahti ympäri. Sisältä kupli pintaan ilmaa, ja hätähuudot lakkasivat.

”Hiukan myöhäistä”, Themistokles sanoi.

Kaleerit olivat pelottavia mutta myös epävakaita. Vesi pääsi kannelle aivan liian helposti matalan, avoimen laidan yli. Kaleerit eivät juuri koskaan selvinneet törmäyksestä. Themistokles keskittyi etsimään vaaroja ja parempia tilaisuuksia ja halusi antaa soutajien levätä. Salmessa oli laivoja silmänkantamattomiin. Kauempana näkyvä Persian laivasto teki edelleen korjausliikkeitä etsiessään edes pientä rakoa. Vihollisen alukset olivat kylki kyljessä, kun kapeneva salmi pakotti ne tiivistämään.

Themistokles ei enää tiennyt, montaako alusta vastaan hän ja miehistö olivat taistelleet. Vain kannella valuva, veden laimentama veri kertoi, mitä oli tehty. Yhden perämiehen lähellä oli jokunen katkennut nuoli, ja muutama mies oli haavoittunut niin pahasti, ettei pystynyt sitomaan haavojaan veden roiskuessa päälle. Heillä oli siihen tarkoitukseen ainoastaan solmulle sidottu kangasriekale. Themistokles oli menettänyt yhden miehen hetkeä ennen kuin näki Ksanthippoksen, erään hopliitin hänen omasta demoksestaan Ateenasta. Sotilasta oli alkanut huimata hänen saatuaan syvän haavan, jota kukaan muu ei ollut huomannut. Mies ei

ollut edes huudahtanut pudotessaan laivan vanaveteen. Suojusten paino oli vetänyt hänet saman tien pinnan alle.

Miehistö koostui nyt kovista, väsyneistä konkareista. He olivat taistelleet ja taistelisivat uudestaan, mutta meri ja suola olivat kuuranneet heistä taisteluiden jäljet. Themistokles huomasi kaipaavansa maata jalkojen alle, maata, jonka uumeniin kuolleet eivät noin vain kadonneet jäljettömiin.

Ajatus sai hänet vilkaisemaan Salamiin saaren rantaan keräytyneeseen erikoiseen yleisöön. Ateenan asukkaat oli tuotu sinne sadoilla kaleereilla – niillä oli soudettu edestakaisin koko yö kaupungin evakuoimiseksi. Tästä syystä miehet olivat kuorsanneet tuhdoillaan, kunnes aurinko nousi. He olivat nuolleet ruokakipot puhtaiksi kuin nälkäiset sudet – ja samassa Persian laivasto oli jo kiertänyt rannikon mutkasta näkyviin.

Themistokles katsoi kansaansa, joka oli rannalla niin lähellä, että hän näki monien vilkuttavan. Naisia ja lapsia ainakin kymmenestä tuhannesta perheestä. He olivat kokoontuneet jyrkille rantatörmille kuin merilinnut katsomaan, kun heidän kohtaloon ratkaistiin. Themistokleen ei juuri sillä hetkellä käynyt heitä kateeksi. Hän tiesi katsovansa kuolemaa silmiin aina persialaisen sotilaan jännittäessä jousensa tai viholliskaleerin yrittäessä rikkoa hänen aluksensa airot, jotta se voitaisiin entrata, ja silloin miekat ja kilvet kohtasivat ja miehet taistelivat, mutta hän oli valinnut kohtalonsa. Hän voisi sentään kuolla taistellen. Noilla rannalla seisovilla ei ollut sitä lohtua. Persialaiset olivat tuoneet tälle rannikolle kahdeksansataa laivaa. Jos he voittaisivat, ateenalaisilla ei olisi toista paikkaa minne paeta, ei ainakaan Ateenan naisilla ja lapsilla. He jäisivät loukkuun saarelle, ja sieltä heidät poimittaisiin ja vietäisiin orjuuteen.

Themistokles katsoi taakseen kaupunkiin päin, jonka ylle parhaillaan nousi muhkea savukiehkura. Hänen rystysensä valkenivat hänen puristaessaan kilven kahvaa hyödyttömästä raivosta. Kaukana näkyi Akropolis, ja Themistokles mumisi rukouksen sodanjumala Areelle. Akropoliilla ei ollut temppeeliä sille väkivaltaiselle

jumalalle, mutta nyt oli oikea hetki rukoilla. Syyllisyyttä tuntien Themistokles rukoili myös Athenea, olihan hän sentään sotataidon jumalatar. Ateenalaiset olivat hänen kansaansa. Themistokleskin oli hänen alaisensa – eikä koskaan avuton, kun Athene hänelle hymyili.

Kaupungille päin katsoessaan hän näki satama-alueen rannalla marssirivistön. Sotilaan silmä kertoi hänelle heti, etteivät marssijat olleet kreikkalaisia hopliitteja. Levytakit olivat vieraita, kilvet erimuotoisia... Hän varjosti taas silmiään; hän näki paremmin kauas kuin lähelle, mistä hän oli sinä päivänä kiitollinen. Hän sentään erotti viholliset, terävästi piirtyvinä kuin hyönteiset. Hän puraisi huultaan ajatellessaan, että persialaiset sotilaat kuljeksivat naureskellen Ateenassa ja seisoskelivat pyhissä temppeleissä kenenkään puuttumatta häväistykseen. Se oli törkeää, mutta jos mies ei kyennyt puolustamaan omaisuuttaan, se ryövättiin häneltä. Jumalat vaativat ihmiseltä vahvuutta; heikoille he antoivat alistamista ja orjuutta. Se oli kaikessa yksinkertaisuudessaan totuus Ateenan hienojen puutarhojen ja gymnasioneiden alla. Puolustautukaa tai joudutte orjiksi.

”Tuo tuolla!” hänen kapteeninsa huusi. ”Tai nuo kaksi. Ne näyttävät vahingoittuneilta.”

Se oli kysymys vaikkei ollut sellaiseksi muotoiltu, ja Themistokleen katse palasi laivoihin. Ksanthippos oli jo soutanut ohi, ja Kimonin johtama toinen laivue oli vielä jonkin matkan päässä takana. Themistokles silmäili mahdollisia kohteita ja näki lähimmän persialaisen parin katkenneet aivot ja rungon hienoisen kallistuman. Alukset olivat saaneet selkäänsä. Hän nyökkäsi.

”Ajakaa keulapuskurilla jompaakumpaa päin. Kansilla ei ole juuri ketään. Tuo toinen näyttää siltä, ettei pääsisi karkuun edes pieneltä lapselta. Upotamme ne seuraavaksi. Ja jos Poseidon ja Athene suovat, tulemme takaisin hoitelemaan tuon kolmannenkin.”

Kolmisoudun päällikkö, trierarkki, läimäytti Themistoklesta olalle. Themistokles sivuutti eleen. Hän kuuli, kun käsky välitettiin trireemiupseerille, keleusteelle, joka seisoi syvällä, niin